

Sygn. akt I USK 237/21

POSTANOWIENIE

Dnia 24 sierpnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera

w sprawie z odwołania J. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o emeryturę pomostową,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 24 sierpnia 2021 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 29 czerwca 2020 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od ubezpieczonego J. M. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym;**
- 3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...) na rzecz adw. S. K. tytułem zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu ubezpieczonemu J. M. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych powiększoną o należną stawkę podatku od towarów i usług.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w G. Ośrodek Zamiejscowy w R., wyrokiem z 18 grudnia 2019 r., oddalił odwołanie ubezpieczonego J. M. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych Oddziału w R. z 27 sierpnia 2019 r. odmawiającej prawa do emerytury pomostowej.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony J. M. (ur. 5 grudnia 1958 r.) w dniu 18 lutego 2019 r. złożył wniosek o ustalenie uprawnień do emerytury pomostowej. Organ rentowy uznał za udowodniony staż ubezpieczeniowy w łącznym wymiarze 33 lata, 11 miesięcy i 25 dni okresów składkowych i nieskładkowych, w tym 8 lat, 11 miesięcy i 21 dni okresów pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach. Do okresów pracy w szczególnych warunkach organ rentowy zaliczył okres zatrudnienia ubezpieczonego od 19 grudnia 1994 r. do 31 maja 2004 r. w P. i G. w R. na stanowisku spawacza elektryczno-gazowego.

Ubezpieczony domagał się zaliczenia do okresów takiej pracy okresów zatrudnienia w E. od 8 października 1979 r. do 1 sierpnia 1988 r. i od 26 października 1989 r. do 7 listopada 1990 r. oraz w P. S.A. od 1 czerwca 2004 r. do 31 marca 2008 r. Pierwszy z tych zakładów zajmował się budową kotłów dla potrzeb przemysłu węglowego. Ubezpieczony pracował tam od 8 października 1979 r. do 21 maja 1981 r. jako monter tych kotłów, a od 22 maja 1981 r. do 1 sierpnia 1988 r. i od 26 października 1989 r. do 7 stycznia 1990 r. jako spawacz elektryczny. Natomiast w kolejnym zakładzie w całym okresie zatrudnienia pracował na stanowisku spawacza. Po ustaniu tego zatrudnienia z uwagi na stan zdrowia nie pracował już w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy, przywołując przepisy art. 4 oraz art. 49 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 1924), wskazał, że ubezpieczony osiągnął wiek 60 lat oraz ma wymagany dwudziestopięcioletni okres składkowy i nieskładkowy. W ocenie Sądu pierwszej instancji uprawnienia ubezpieczonego do emerytury pomostowej należy badać na podstawie art. 49 powołanej ustawy w sytuacji, gdy ubezpieczony po 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach. Zatem warunkiem nabycia przez ubezpieczonego uprawnień do emerytury pomostowej jest posiadanie w dniu wejścia w życie ustawy wymaganego okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Zdaniem Sądu Okręgowego przeprowadzone postępowanie dowodowe jednoznacznie wykazało, że

ubezpieczony nie posiada takich okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Nie można bowiem zaliczyć do niej wnioskowanych przez ubezpieczonego okresów zatrudnienia na stanowisku spawacza w E. od 8 października 1979 r. do 1 sierpnia 1988 r. i od 26 października 1989 r. do 7 listopada 1990 r. oraz w P. S.A. od 1 czerwca 2004 r. do 31 marca 2008 r., ponieważ praca na tym stanowisku, chociaż niewątpliwie jest pracą w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270), nie została zaliczona przez ustawodawcę do prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych oraz nie została wymieniona w załącznikach nr 1 i nr 2 do tej ustawy. Załączniki te obejmują zamknięty katalog prac, znacznie zawężony w stosunku do wcześniejszych wykazów prac w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zawartych w wykazach do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43).

Ubezpieczony wniósł apelację od wyroku Sądu Okręgowego w G. Ośrodka Zamiejscowego w R..

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z 29 czerwca 2020 r., oddalił apelację.

Przyjmując ustalenia poczynione przez Sąd pierwszej instancji jako własne, Sąd Apelacyjny uznał, że apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Odnosząc się do stanu faktycznego sprawy, Sąd drugiej instancji zaznaczył, że zasadnicze ograniczenie dotychczasowego zakresu prac w szczególnych warunkach w ustawie o emeryturach pomostowych wynika z pominięcia pracy spawacza („prace przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym i atomowodorowym”), wymienionej w pkt 12 działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Bezpodstawny okazał się zarzut apelacji dotyczący prawnej kwalifikacji zatrudnienia ubezpieczonego w E. oraz w P. S.A. W istocie bowiem wnioskodawca powinien wykazać, że istnieją podstawy do zaliczenia tej pracy do wymienionej w

pkt. 28 załącznika 1 do ustawy o emeryturach pomostowych, czyli pracy „bezpośrednio przy spawaniu łukowym lub cięciu termicznym w pomieszczeniach o bardzo małej kubaturze, z utrudnioną wentylacją (podwójne dna statków, zbiorniki, rury itp.)”. Zgodnie z art. 3 ust. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach uważa się pracowników wykonujących po dniu wejścia w życie ustawy, w pełnym wymiarze czasu pracy, prace, o których mowa w ust. 1. W utrwalonym orzecznictwie podnosi się, że w treści art. 3 ust. 4 tej ustawy chodzi o wymiar czasu pracy faktycznie wykonywanej w narażeniu na czynniki ryzyka określone w art. 3 ust. 1, które powodują, że dane prace są pracami wykonywanymi w szczególnych warunkach. Dlatego dla uznania, że praca jest wykonywana w szczególnych warunkach, niezbędne jest jej rzeczywiste wykonywanie w pełnym wymiarze czasu pracy, to jest codziennie i przez całą przewidzianą dla pracownika dniówkę roboczą. Za taką wykładnią użytego w art. 3 ust. 4 pojęcia „w pełnym wymiarze czasu pracy” przemawia w szczególności to, że ustawodawca powiązał je ze sformułowaniem „pracowników wykonujących”, co jednoznacznie dowodzi, że pełny wymiar czasu pracy związany jest z rzeczywistym wykonywaniem prac, o których mowa w ust. 1, w takim właśnie wymiarze czasu pracy. W konsekwencji w pełni uprawnione jest odwołanie się do utrwalonej wykładni podobnych pojęć użytych w § 2 ust. 1 rozporządzenia z 1983 r., w myśl której praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów prac wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 lipca 2013 r., III UK 106/12 oraz z 19 stycznia 2016 r., I UK 269/15).

Z wyjaśnień ubezpieczonego wynika, że w trakcie zatrudnienia w przedsiębiorstwie E. w okresach od 1988 r. do 1994 r. wykonywał pracę spawacza elektrycznego i gazowego, zajmując się robotami spawalniczymi przy montażu urządzeń kotłowych na terenie kopalń i elektrowni. Wykonywał prace spawalnicze palenisk, zbiorników i rur, na zewnątrz i od środka kotła. Na czas montażu kocioł był otwarty. Natomiast w trakcie zatrudnienia w przedsiębiorstwie T. (od 1994 r. do 2008 r.) ubezpieczony pracował jako spawacz elektryczno-gazowy w hali

remontowej. Wykonywał prace spawalnicze, pracując na zewnątrz i wewnątrz remontowanych wagonów (głównie węglarek) i lokomotyw. W ocenie Sądu Apelacyjnego trafne było stwierdzenie Sądu pierwszej instancji, że w spornych okresach zatrudnienia w E. oraz w P. S.A. wnioskodawca nie wykonywał – stale i w pełnym wymiarze czasu – pracy przy spawaniu łukowym w pomieszczeniu o bardzo małej kubaturze, z utrudnioną wentylacją.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) wniósł ubezpieczony, zaskarżając wyrok w całości i opierając skargę na podstawie naruszenia prawa materialnego: art. 3 ust. 7 w związku z art. 49 pkt 3 w związku z art. 3 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych przez przyjęcie, że praca uznawana za pracę w szczególnych warunkach w myśl regulacji obowiązujących do 31 grudnia 2008 r. (w ramach art. 49 pkt 3 tej ustawy) musi spełniać jednocześnie kryteria pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy obowiązujących po 1 stycznia 2009 r.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury pomostowej, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...). Ponadto pełnomocnik skarżącego wniósł o przyznanie kosztów pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonemu z urzędu, które nie zostały pokryte ani w całości, ani w części.

W ocenie skarżącego w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, czy w świetle art. 3 ust. 7 ustawy o emeryturach pomostowych ubezpieczony, który po 1 stycznia 2009 r. nie kontynuował pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów obowiązujących po 1 stycznia 2009 r., a posiada staż pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów obowiązujących do 31 grudnia 2008 r., ale jednocześnie nie jest to praca w rozumieniu przepisów obowiązujących po 1 stycznia 2009 r., jest uprawniony do emerytury pomostowej na podstawie art. 49 tej ustawy. Ponadto we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołał się na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości tj. art. 49 pkt 3 w związku z art. 3 ust. 7, art. 3 ust. 1, 3 i 7 ustawy o emeryturach pomostowych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia w celu jej merytorycznego rozpoznania.

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia. Nie przysługuje od każdego orzeczenia sądu drugiej instancji, które nie satysfakcjonuje strony skarżącej. Wnosi się ją do Sądu Najwyższego od prawomocnego wyroku poza tokiem instancji. Jej przyjęcie do merytorycznego rozpoznania musi być uzasadnione istotnym interesem publicznym, w szczególności potrzebą dokonania wykładni przepisów, które jeszcze nie doczekały się sądowej interpretacji albo wywołują wątpliwości interpretacyjne, rozstrzygnięciem istotnych zagadnień prawnych, zwłaszcza o charakterze precedensowym, dotychczas nierozważanych przez Sąd Najwyższy, wreszcie wyeliminowaniem orzeczeń oczywiście i rażąco wadliwych. Wniesienie skargi kasacyjnej doznaje istotnych ograniczeń, pozwalających Sądowi Najwyższemu na wstępną selekcję spraw, które będą merytorycznie rozpoznane (tzw. przedsąd). Wymagania konstrukcyjne skargi określa art. 398⁴ § 1 i 2 k.p.c., nakładając na skarżącego obowiązek zawarcia w skardze wniosku o przyjęcie jej do rozpoznania oraz jego uzasadnienia.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie (sporządzone odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) powinno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba

rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Sąd Najwyższy w ramach tzw. przedsądu bada tylko powołane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie, zaś cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez powołanie i uzasadnienie przez skarżącego istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym.

Skarżący powołał się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz na potrzebę wykładni przepisów prawa.

W przypadku powołania się na przesłankę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. należy sformułować zagadnienie prawne oraz przedstawić odrębną, pogłębioną argumentację prawną wskazującą na istnienie okoliczności uzasadniających przyjęcie skargi do rozpoznania (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11; z 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151; a w najnowszym orzecznictwie postanowienia Sądu Najwyższego: z 22 maja 2018 r., I CSK 23/18, LEX nr 2508110; z 23 maja 2018 r., I CSK 33/018, LEX nr 2508114).

Przez istotne zagadnienie prawne rozumie się problem o charakterze prawnym, nie zaś faktycznym albo wynikającym z zarzucanych przez skarżącego uchybień sądu, powstały na tle konkretnego przepisu prawa, mający charakter nowy i rzeczywisty w tym znaczeniu, że jego rozwiązanie stwarza realne i poważne trudności, którego wyjaśnienie ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, lecz także innych podobnych spraw (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 16 maja 2018 r., II CSK 15/18, LEX nr 2499790).

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przesłance określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga natomiast wykazania, że określony przepis prawa, będący źródłem poważnych wątpliwości interpretacyjnych, nie doczekał się wykładni albo jego niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w

odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych. Wątpliwości te i rozbieżności należy przytoczyć, przedstawiając ich doktrynalne lub orzecznicze źródła (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, LEX nr 424365 i z 18 lutego 2015 r., II CSK 428/14, LEX 1652383). Konieczne jest przedstawienie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, a także własnej propozycji interpretacyjnej (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2007 r., I PK 233/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 43).

W ocenie Sądu Najwyższego w obecnej sprawie nie występuje ani istotne zagadnienie prawne, ani też potrzeba wykładni przepisów prawnych powołanych przez skarżącego.

Problem wykładni przytoczonych w skardze przepisów był wielokrotnie przedmiotem oceny Sądu Najwyższego, a wyrażane na tym tle poglądy judykatury mają utrwalony charakter.

Definiując w art. 3 ustawy pomostowej prace w szczególnych warunkach, ustawodawca przyjął, że są to prace związane z czynnikami ryzyka, które z czasem mogą z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, które mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej stawiają przed pracownikami wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku. Wykaz tych prac określa załącznik nr 1 do tej ustawy. Z kolei definiując pojęcie prac o szczególnym charakterze, ustawodawca przyjął, że są to prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się. Wykaz takich prac określa załącznik nr 2 do ustawy. Wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu, co oznacza, że cech pracy „o szczególnym charakterze” lub „w szczególnych warunkach” nie mogą posiadać inne prace, choćby sposób ich wykonywania i ich

jakość mogła obniżyć się z wiekiem pracownika (por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 29 czerwca 2011 r., IV SA/Po 335/11, LEX nr 863891).

W orzecznictwie jednolicie przyjmuje się też, że art. 49 ustawy pomostowej zmienia wymagania konieczne do uzyskania emerytury pomostowej dla osób niespełniających warunku z art. 4 pkt 6 tej ustawy, zwalniając je wprawdzie z konieczności wykonywania po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy, jednakże wprowadzając równocześnie w to miejsce wymaganie, aby ubiegający się o rozważane świadczenie pracownik spełniał w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 2009 r.) warunek posiadania co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Warunek ten został jasno wyrażony, wynika wprost z dosłownego brzmienia art. 49 pkt 3 ustawy i jest zgodny z jej celem.

W judykaturze przyjmuje się zatem, że w świetle tego przepisu nie ma podstaw prawnych do przyznania emerytury pomostowej ubezpieczonemu, którego dotychczasowy okres pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze nie może być kwalifikowany jako okres pracy w warunkach szczególnych lub pracy o szczególnym charakterze w rozumieniu dziś obowiązujących przepisów (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62; z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 185; z dnia 22 lipca 2013 r., III UK 106/12, LEX nr 1555688; z dnia 4 grudnia 2013 r., II UK 159/13, LEX nr 1405231; z dnia 25 października 2016 r., II UK 373/15, LEX nr 217708). Podobne stanowisko w kwestii wykładni art. 49 zostało zaprezentowane w doktrynie prawa (zob. M. Zieleniecki: Emerytura pomostowa w nowym systemie emerytalnym, Gdańsk 2011).

Wobec wyjaśnienia w judykaturze sformułowanego przez skarżącego zagadnienia prawnego oraz wątpliwości na tle wykładni przytoczonych przepisów prawa, nie zachodzą powołane przesłanki przedsądu. Z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c. należało zatem orzec jak w sentencji.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącemu z urzędu Sąd

Najwyższy orzekł na podstawie § 16 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. poz. 1714 ze zm.).